

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิถีชีวิตและการใช้การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาชุมชน ของชาวบ้าน ชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิถีชีวิตและการใช้การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาชุมชนของชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

การศึกษารั้งนี้ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกรอบคำถาม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบน ซึ่งเป็นผู้เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำนวนทั้งสิ้น 38 คน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน ชาวบ้านและประชาชนทั่วไป จำนวน 30 คน ผู้สูงอายุและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน และ ผลของการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 วิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1. วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตด้านสังคมของชาวบ้านชุมชน บ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1.1 สภาพของชุมชนบ้านคำบนมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาก เนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์ ทำให้ในปัจจุบันชุมชนมีความสะดวกสบายด้วยระบบสาธารณูปโภค ที่พัฒนาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า น้ำประปา ถนนหนทาง ซึ่งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่นี้ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบ แข่งขันกันบริโภค อาหารการกิน

มีการเปลี่ยนแปลง จากการหาของป่า และปลูกกินเอง มาเป็นการซื้อหาจากตลาดมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิธีการคิดและประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชน

1.2 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง แต่การรักษาประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนและการเคารพนับถือผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสในปัจจุบันชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนก็ยังคงรักษาไว้ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับในอดีต ซึ่งผลการศึกษาประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดก็คือ การที่วัยรุ่นหรือหนุ่มสาวมีความห่างเหินและให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนน้อยลง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนก็ห่างเหินกันมากขึ้น ไม่ค่อยแน่นแฟ้นเหมือนในอดีต แต่ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนยังเคารพและปฏิบัติตามอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีถวายเทียนพรรษา หรือประเพณีการขึ้นปีใหม่ และยังมีหมอชาวบ้านที่ทำหน้าที่หลักในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในส่วนของประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน

1.3 ค่านิยมความเชื่อของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน มีความเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก กล่าวคือ ชุมชนบ้านคำบนเป็นชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา และยึดมั่นในกรอบแนวคิดคำสอนของพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของภูตผีและจิตวิญญาณเป็นอย่างมาก จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้เป็นไปได้ยาก นอกจากนั้นยังมีความเชื่อในเรื่องของความคิดความชั่ว ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนนั้นจะต้องมีการพิจารณาร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนอย่างถี่ถ้วน ก่อนมีการเปลี่ยนแปลง

2. สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน ชุมชนบ้านคำบน

2.1 ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำสวน และทำไร่ ซึ่งเศรษฐกิจยังไม่เติบโตมากนัก ซึ่งในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจของชุมชนบ้านคำบนมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปแบบของอาชีพของคนในชุมชน และรูปแบบการดำเนินชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพที่เห็นได้ชัด คือ ชาวบ้านมีความสนใจ

และเข้าร่วมการฝึกอาชีพมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ในช่วงว่างงาน และหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรกรรม และบางคนก็ออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น และภายในชุมชนมีร้านค้าเพื่อให้เลือกซื้อสินค้าได้หลากหลาย ชาวบ้านมีโอกาเลือกซื้อสินค้ามากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีการใช้เงินในการซื้อสินค้า มากกว่าการนำไปช่วยเหลือกันเหมือนเช่นในอดีต และมีการใช้เครื่องจักรกลมาทำการเกษตรแทนที่การอาศัยแรงงานชาวบ้านระหว่างกัน และเนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคข้าวยากหมากแพง และรายจ่ายภายในครอบครัวที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้แต่ละครอบครัวต้องทำงานหนักขึ้น การพัฒนาชุมชนด้านสภาพความเป็นอยู่จึงต้องอาศัยการส่งเสริมจากภาครัฐที่จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน ในเรื่องของการให้ความรู้ในการพัฒนา และเพิ่มคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนมีการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพให้กับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ที่พอเพียงในการเลี้ยงชีพ และครอบครัว

2.2 การสร้างชุมชนเข้มแข็งของชาวบ้านหมู่บ้านคำบน ซึ่งเป็นความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกัน ในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง การรวมกลุ่มอาชีพของของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนหมู่บ้านคำบน ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มด้านงานฝีมือ เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทอเสื่อ เย็บผ้า จักสาน และการทำอาหารและขนม ซึ่งในการรวมกลุ่มจะต้องมีการรวบรวมสมาชิกตั้งแต่ 15 คน ขึ้นไป โดยจะใช้ทุนตนเองของลูกสมาชิกในการลงทุนและขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมด้วย โดยการทำผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มนั้นสามารถนำไปขายและเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะทำกันในฤดูหลังจากการทำนาเสร็จหรือทำเป็นอาชีพเสริมในช่วงว่างงาน

3. ภูมิปัญญาของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน

ชุมชนบ้านคำบนมีการสั่งสม ถ่ายทอดและพัฒนาและประสบการณ์ความรู้ความสามารถจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ทั้งในตนเองและธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในแนวทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และวิถีชาวบ้านที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีท้องถิ่นมากมาย ประกอบไปด้วย ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก และการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องจักรสาน งานฝีมือและหัตถกรรม ภูมิปัญญาในการรักษาโรคและวิธีการดูแลสุขภาพ ภูมิปัญญาการกินอยู่ ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนภูมิปัญญาด้านศาสนา และประเพณี ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนก็สามารถดำรง ดูแล และสืบทอดต่อไปได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 การใช้การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาชุมชน ของชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1. สภาพการศึกษาตลอดชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน

1.1 การศึกษาในระบบของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนส่วนใหญ่จบการศึกษา อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา (ป. 1 - ป. 4)

1.2 การศึกษานอกระบบของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ให้ความสนใจกับการฝึกอบรม และพัฒนาอาชีพมาก ส่วนการศึกษาดูงานยังมีน้อย

1.3 การศึกษาตามอัธยาศัยของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน มีการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะของภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพดั้งเดิม คือ อาชีพ เกษตรกรรม และมีการเรียนรู้ด้วยตนเองในลักษณะของความสนใจของแต่ละบุคคล เกี่ยวกับอาชีพเฉพาะด้าน

2. การพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่ (การดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน)

2.1 เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้วัฒนธรรม ประเพณี และความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง จากในอดีตที่คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนไว้ และร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติ อย่างดี แต่ในปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มมีความเหินห่างกัน ทั้งทางการปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง บุคคล และความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งคน ในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับศาสนาน้อยลง ซึ่งจะเห็นได้จากการที่คนในชุมชน ไม่ทำบุญกันลดลง การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง กิจกรรมทางศาสนาบางอย่าง

ก็ไม่ค่อยได้รับความสนใจ โดยเฉพาะในกลุ่มของคนรุ่นใหม่ ซึ่งในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีมากกว่าประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

2.2 การพัฒนาด้านการดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนในปัจจุบันอาจมีความสำคัญลดลงเมื่อเทียบกับในอดีต แต่ชาวบ้านก็ยังดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามไว้ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติและสืบทอดต่อไป โดยการพัฒนา และปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย และสามารถปฏิบัติจริงเหมือนเช่นในอดีต ซึ่งจะต้องเป็นการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนของชุมชน โดยที่ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำในการรณรงค์ และส่งเสริมการดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และมีการจัดตั้งคณะกรรมการรณรงค์ และส่งเสริมการดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน โดยการเลือกจากผู้สูงอายุและผู้มีความรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามไว้ได้ ตลอดจนมีการนำเอาวัฒนธรรมและประเพณีจากภายนอกชุมชนมาผสมผสานกับของเดิมได้ โดยการเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเข้ากับสภาพของชุมชน และยุคสมัยได้

3. การพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาอาชีพ ของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน

มีความสนใจในการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเองมากและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ เพื่อที่จะสามารถนำไปทำเป็นอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวของตนเอง ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะมีอาชีพเสริมและรายได้ในครอบครัวที่ดีขึ้น ตลอดจนการนำความรู้ที่ตนเองมีไปเผยแพร่ในลักษณะของการสอนต่อให้กับผู้ที่สนใจในเรื่องของการฝึกอาชีพหรือต้องการมีอาชีพเสริม ซึ่งทำให้คนในชุมชนเกิดการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีความสามัคคีกัน

4. การพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ (การรวมกลุ่ม และการมีส่วนร่วม)

4.1 การสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกในชุมชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกในลักษณะของกลุ่มอาชีพ กลุ่มสมาชิกในลักษณะของกลุ่มฌาปนกิจศพ และสมาชิกในลักษณะของการรวมกลุ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

4.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ชาวบ้านภายในชุมชนให้ ความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และให้ ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนของตนเองมาก โดยจะเห็นได้จากการให้ความร่วมมือ และไปร่วมการพัฒนาชุมชนทุกครั้งที่มีการจัดการพัฒนาชุมชนขึ้น ในการพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพภายในชุมชน

5. การนำการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

5.1 การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งชาวบ้านชุมชน บ้านคำบนมีความต้องการที่พัฒนาชุมชน และพัฒนาอาชีพของตนเองอยู่เสมอ ๆ ซึ่งถ้ามี การสนับสนุนให้มีการได้ศึกษาหาความรู้ ชาวบ้านก็พร้อมที่จะเข้ารับการศึกษา และชาวบ้าน ก็ยังต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ และผู้ที่มีความรู้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านคำบน ให้เจริญมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้รู้อาจจะเป็นผู้นำชุมชนหรือคนรุ่นใหม่ที่ได้การศึกษาในระดับ ที่สูงขึ้น ได้นำความรู้มาเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน และการศึกษาหาความรู้ทำให้ชาวบ้าน ในชุมชนมีการพัฒนาตนเอง ไม่จะเป็นความเป็นอยู่และอาชีพ

5.2 การนำการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยการนำความรู้ เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองมีไปเผยแพร่ หรือสอนให้กับคนในชุมชนที่สนใจ เพื่อให้เกิด การมีส่วนร่วม และการทำงานร่วมกัน และผู้นำชุมชน หรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ได้นำความรู้มาฝึกอบรมความรู้แบบเศรษฐกิจพอเพียง และนำอาชีพใหม่ ๆ มาให้คนในชุมชน ได้ทำเพื่อเสริมรายได้ครอบครัว ซึ่งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือและเข้าร่วมการฝึกอบรม เป็นอย่าง เพื่อที่ได้มาประกอบอาชีพของตนเองได้

5.3 ความต้องการของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ในการนำการศึกษาตลอดชีวิต ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สภาพของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ชาวบ้าน มีความเป็นอยู่ที่ดี และมีความรู้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านในชุมชนมีการพัฒนาชุมชนร่วมกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ชุมชนมีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และน่าอยู่มากขึ้น ซึ่งสิ่งสำคัญที่ได้หลังจากจากการพัฒนาชุมชน คือ การแสดง ให้เห็นถึงความสามัคคี และร่วมมือกันของคนในชุมชน จะเห็นได้จากการเข้าร่วมการพัฒนา ชุมชนทุก ๆ ครั้ง ชาวบ้านจะให้ความสำคัญและเข้าร่วมตลอด และนอกจากจะเป็นการพัฒนา ชุมชนให้ดีขึ้นแล้ว ยังเป็นการได้พบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกันของ

คนภายในชุมชน ซึ่งสิ่งสำคัญที่ได้หลังจากจากการพัฒนาชุมชน คือ การแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และร่วมมือกันของคนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิถีชีวิตและการใช้การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาชุมชน ของชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา พบว่า วิถีชีวิตชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสของโลกาภิวัตน์ และชาวบ้านให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต ตลอดจนมีความร่วมมือกันในการช่วยกันพัฒนาชุมชนบ้านคำบนเป็นอย่างดี

การอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายใน 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 วิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1. วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตด้านสังคมของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1.1 สภาพของชุมชนบ้านคำบนมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาก เนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์ ทำให้ในปัจจุบันชุมชนบ้านคำบนมีความสะดวกสบายด้วยระบบสาธารณูปโภคที่พัฒนาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า น้ำประปา ถนนหนทาง ซึ่งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่นี้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบ แข่งขันกันบริโภค อาหารการกิน มีการเปลี่ยนแปลง จากการหาของป่า และปลูกกินเอง มาเป็นการซื้อหาจากตลาดมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิธีการคิดและประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ สุนันพิชญา แส่นประเสริฐ (2540, หน้า 20) ที่กล่าวว่า วิถีชีวิตเป็นแบบแผนหรือแนวทางพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นแบบแผนในการดำรงชีพ ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งครอบคลุมไว้ครอบคลุมหนึ่งหรือกลุ่มคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด การพักผ่อน

และความสุขที่ตัวเองต้องการและเห็นคุณค่า แบบแผนดังกล่าวมีปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม เป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมและพฤติกรรมแต่ละคน ในสังคมนั้น คนกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวนี้มีหลายระดับ ทั้งด้านสรีรวิทยา การปรับตัวในเชิงพฤติกรรม และการปรับจิตสำนึก อีกทั้งด้านการปรับก็มีทั้งการจัดการกับตัวเอง และการเข้าไปจัดการกับปัจจัยรอบตัว เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะ ให้สามารถเผชิญกับแรงกดดันนานา จากสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น วิถีชีวิตจึงเป็นทั้งวิถีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตและเครื่องมือเครื่องใช้วัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และคิดประดิษฐ์ขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ที่อยู่รอบตน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา วิถีชีวิตในแง่ของวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิต เพื่อ (1) ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน (2) ตอบสนองความต้องการของสังคม และ (3) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม ซึ่งทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนเกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่มีการพัฒนาตามยุคสมัยมากขึ้นนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฉันทิพย์ ชามาตย์ (2542) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในชุมชนโนนศรีสวัสดิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ครอบครัว และสังคมนั้น เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมและสาธารณูปโภค และการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนแบบสังคมชนบทเกษตรกรรมเป็นแบบสังคมเมือง และสอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณ เอื้อสามาลย์ (2537) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำมูล: ศึกษากรณีบ้านตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มน้ำแม่มูลนั้น เป็นการนำวัฒนธรรมจากสังคมเมืองเข้ามาใช้มากขึ้น โดยเฉพาะการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า และสอดคล้องกับการศึกษาของ จักรเพชร เคลือบสูงเนิน (2546) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรบ้านดงจีเหล็ก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ด้านโครงสร้างและบริบทชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์

ในชุมชนจากระบบเครือญาติเป็นระบบธุรกิจ กลายเป็นกลุ่มเกษตรกร มีความช่วยเหลือกันในเรื่องเครื่องทุนแรง ทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้เห็นว่าสภาพของชุมชนบ้านคำบนมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสของโลกาภิวัตน์

1.2 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง แต่การรักษาประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนและการเคารพนับถือผู้ใหญ่ หรือผู้อาวุโสในปัจจุบันชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนก็ยังคงรักษาไว้ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับในอดีต ซึ่งผลการศึกษาประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดก็คือ การที่วัยรุ่นหรือหนุ่มสาวมีความห่างเหินและให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนน้อยลง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนก็ห่างเหินกันมากขึ้น ไม่ค่อยแน่นแฟ้นเหมือนในอดีต แต่ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนยังเคารพและปฏิบัติตามอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีถวายเทียนพรรษา หรือประเพณีการขึ้นปีใหม่ และยังมีหมอชาวบ้านที่ทำหน้าที่หลักในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในส่วนของประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ อมรา พงศาพิชญ์ (2541, หน้า 7-8) ที่ได้อธิบายถึงลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีว่า การที่มนุษย์อยู่ด้วยกันย่อมจะต้องมีข้อตกลงซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ หรืออะไร คือ ข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ แต่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัตินี้เรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือธรรมเนียม หรือประเพณี คนไทยเมื่อพบกันมักจะมีธรรมเนียมยกมือไหว้เป็นการแสดงความเคารพ โดยที่ผู้มีอาวุโสน้อยเป็นผู้ยกมือไหว้ผู้มีอาวุโสกว่า เมื่อย้ายบ้านก็เป็นธรรมเนียมขึ้นบ้านใหม่ พฤติกรรมหลายอย่างที่คนไทยทำเป็นประจำโดยที่ถ้ามองอย่างผิวเผินแล้วรู้สึกว่ามีประโยชน์ แต่หลายคนก็จะทำเพื่อเป็นการ “ทำตามธรรมเนียม” ฉะนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีก็คือ แนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อน แล้วยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาเรื่อย ๆ อาจมีการปรับปรุงแก้ไขบ้าง แต่การเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปอย่างช้า ๆ ใช้เวลาเป็นปี ๆ การประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมนี้

มีทั้งการประพฤติปฏิบัติในระดับบุคคล ต่างคนต่างทำ แต่ละคนก็ยังปฏิบัติเหมือนกัน ทำให้ขนบธรรมเนียม และประเพณีกลายเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิวัฒน์ชัย บุญญานุพงศ์ (2544) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนในกิจกรรมการทำบุญในวันสงกรานต์เป็นประจำสูงกว่ากิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและเพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นงานบุญใหญ่ประจำปี และสอดคล้องกับการศึกษาของ โสภาทองประเสริฐ (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงชุมชนคลองค่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ชาวประมงในชุมชนคลองค่านมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้อ และผูกพันอยู่กับความเชื่อ และพิธีกรรมทั้งในด้านของการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน รูปแบบของความเชื่อ และพิธีกรรมเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวประมงชุมชนคลองค่านให้ความสำคัญแก่การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพมากกว่าพิธีกรรมในด้านอื่น ๆ และต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการประกอบอาชีพ ความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวประมงชุมชนคลองค่านจึงต้องแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการศึกษาของ จริยาภรณ์ วงศ์ปัญญา (2551) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและพลวัตรทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไ้ซ้ง ตำบลคันไ้ซ้ง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ก่อนและหลังการก่อสร้างเขื่อนแควน้อย ผลการศึกษาพบว่า ด้านประเพณีและวัฒนธรรมยังมีการธำรงรักษาประเพณีไว้ มีการธำรงรักษาแบบหมอชาวบ้าน และด้านค่านิยมความเชื่อพบว่า ยังมีเรื่องความดีความชั่ว ยังมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.3 ค่านิยมความเชื่อของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบ่น มีความเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก กล่าวคือ ชุมชนบ้านคำบ่นเป็นชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา และยึดมั่นในกรอบแนวคิดคำสอนของพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของภูตผีและจิตวิญญาณเป็นอย่างมาก จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้เป็นไปได้ยาก นอกจากนั้นยังมีความเชื่อในเรื่องของความดีความชั่ว ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมความเชื่อ

ของชาวบ้านในชุมชนนั้นจะต้องมีการพิจารณาร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนอย่างถี่ถ้วน ก่อนมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ อมรา พงศาพิชญ์ (2541, หน้า 8-9) ที่ได้อธิบายถึงลักษณะความเชื่อฯ เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมในลักษณะความเชื่อฯ หมายถึง ความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ สังคมทุกสังคมมีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง คำว่า ศาสนาที่ใช้ในที่นี้หมายถึง ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถึงแม้คำสอนเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะไม่ได้เป็นคำสอนของศาสนา ความเชื่อภูตผีปิศาจก็รวมเรียกเป็นความเชื่อทางศาสนา เพราะเป็นความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ลักษณะสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ มีตัวอย่างเช่น พระภูมิเจ้าที่ ผีปู่ตา เจ้าเข้าทรง เทพเจ้า ฯลฯ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ทำให้เกิดการหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็น บรรทัดฐานการอยู่ร่วมกันในชุมชน อีกทั้งยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนรู้จัก การอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โสภา ทองประเสริฐ (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า ชาวประมงในชุมชนคลองด่านมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้อง และผูกพันอยู่กับ ความเชื่อและพิธีกรรมทั้งในด้านของการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน รูปแบบของความเชื่อ และพิธีกรรมเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวประมงชุมชน คลองด่านให้ความสำคัญแก่การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพมากกว่าพิธีกรรมในด้าน อื่น ๆ รวมทั้งการศึกษาของ จริยาภรณ์ วงศ์ปัญญา (2551) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิต และพลวัตรทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคันไ้ จังหวัดปทุมธานี อำเภอดอนตาล จังหวัดอุบลราชธานี ก่อนและหลังการก่อสร้างเขื่อนแควน้อย พบว่า ด้านที่มีการเปลี่ยนแปลง ไปน้อยมาก คือ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ที่ยังมีการธำรงรักษาประเพณีไว้ มีการธำรงรักษา แบบหมอชาวบ้าน และด้านค่านิยมความเชื่อพบว่า ยังมีเรื่องความดีความชั่ว ยังมีการเอื้อเฟื้อ-เผื่อแผ่ มีความเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน ชุมชนบ้าน ค่ำบน

2.1 ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำสวน และทำไร่ ซึ่งเศรษฐกิจยังไม่เติบโตมากนัก ซึ่งในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจของชุมชน บ้านค่ำบนมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปแบบของอาชีพของคนในชุมชนและรูปแบบ

การดำเนินชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพที่เห็นได้ชัด คือ ชาวบ้านมีความสนใจ และเข้าร่วมการฝึกอาชีพมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ในช่วงว่างงาน และหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรกรรม และบางคนก็ออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น และภายในชุมชนมีร้านค้าเพื่อให้ซื้อสินค้า ได้หลากหลายมากขึ้น ชาวบ้านมีโอกาเลือกซื้อสินค้ามากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ชาวบ้าน มีการใช้เงินในการซื้อสินค้า มากกว่าการนำไปช่วยเหลือกันเหมือนเช่นในอดีต และมีการใช้เครื่องจักรกลมาทำการเกษตรแทนที่การอาศัยแรงงานชาวบ้านระหว่างกัน และเนื่องจาก ปัจจุบันเป็นยุคข้าวยากหมากแพง และรายจ่ายภายในครอบครัวที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ต้องทำงาน กันมากขึ้น การพัฒนาชุมชนด้านสภาพความเป็นอยู่จึงต้องอาศัยการส่งเสริมจากภาครัฐ ที่จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน ในเรื่องของการให้ความรู้ ในการพัฒนาและเพิ่มคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนมีการส่งเสริมให้มีการ ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพให้กับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ที่พอเพียง ในการเลี้ยงชีพ และครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ จานง อติวัฒนสิทธิ์ (2543, หน้า 93) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ ว่าหมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด ของมนุษย์ให้ได้มากที่สุด และอย่างประหยัดที่สุด และยังได้ให้คำที่สำคัญอีกคำ คือ คำว่าสถาบันทางเศรษฐกิจ หมายถึง สถาบันซึ่งเกี่ยวกับกิจกรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อความอยู่รอด ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก คือ การผลิต หมายถึงการสร้าง การหาผลผลิต หรือบริการมาเพื่อสนองความต้องการในการบริโภค เช่น การผลิตอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิต การแจกจ่ายผลผลิตไปสู่ สมาชิกของสังคม โดยมีการตลาดเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและการบริโภค และ เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริโภคหรือใช้สินค้าและบริการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณ เอื้อสามาลย์ (2537) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำมูล: ศึกษากรณีบ้านตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ลุ่มน้ำแม่น้ำมูลนั้น ด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านได้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต มากขึ้น การลงทุนด้านต่าง ๆ ยังมีน้อย และภาวะหนี้สินมีแนวโน้มสูงขึ้น สอดคล้องกับ

การศึกษาของ จักรเพชร เคลือบสูงเนิน (2546) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรบ้านดงขี้เหล็ก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ในชุมชนจากระบบเครือญาติเป็นระบบธุรกิจ กลายเป็นกลุ่มเกษตรกร มีความช่วยเหลือกันในเรื่องเครื่องทุ่นแรง ทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น สนใจกับการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นผลกระทบในด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่า เกษตรกรมีทุนเพิ่มขึ้นจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงชนิดพืชที่ปลูกที่ความเหมาะสม และมีรายได้สูงขึ้น ส่วนผลกระทบด้านข้อมูลข่าวสารนั้น พบว่า เกษตรกรรับข่าวสารได้มากขึ้น ทำให้สามารถเลือกการผลิตได้อย่างเหมาะสม ใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ มีการเลือกใช้เครื่องมือทุ่นแรงเพื่อการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการให้ความรู้ และแนวทางที่ถูกต้องแก่คนในชุมชนเพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิต และสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

2.2 การสร้างชุมชนเข้มแข็งของชาวบ้านหมู่บ้านคำบน ซึ่งเป็นความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกัน ในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง การรวมกลุ่มอาชีพของของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนหมู่บ้านคำบน ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มด้านงานฝีมือ เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทอเสื่อ เย็บผ้า จักสาน และการทำอาหารและขนม ซึ่งในการรวมกลุ่มจะต้องมีการรวบรวมสมาชิกตั้งแต่ 15 คน ขึ้นไป โดยจะใช้ทุนตนเองของลูกสมาชิกในการลงทุนและขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมด้วย โดยการทำผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มนั้นสามารถนำไปขายและเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะทำกันในฤดูหลังจากการทำนาเสร็จ หรือทำเป็นอาชีพเสริมในช่วงว่างงาน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ จีรพรรณ กาญจนจิตรรา (2545, หน้า 19) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ วัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่า นโยบายการพัฒนาชาติเป็นผู้กำหนดท้องถิ่น แต่มีความหมายว่า กิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุน คำจูนนโยบายการสนับสนุนที่ได้รับนี้ คือ การสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ กำลังคน

เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาที่ยั่งยืน ละการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ กษีร สุพจน์เฉลิมขวัญ (2545) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษากองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมจังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน และกิจกรรมด้านการเกษตรแบบผสมผสาน ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาบทบาทสมาชิก พบว่า ประชาชนในชุมชนที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนส่วนใหญ่ทำกิจกรรมในโครงการด้านการเกษตรแบบผสมผสานอยู่ในระดับปานกลาง รวมทั้งการศึกษาของ หัสไชย ปรีชา (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อย: กรณีศึกษาเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า แนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์สำหรับพัฒนาชุมชนย่อย ได้แก่ การฝึกอบรม ศึกษาดูงานชุมชนย่อยอื่น จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน ของคณะกรรมการชุมชน การพัฒนาชุมชนควรปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น คณะกรรมการชุมชนและเจ้าหน้าที่เทศบาลนครปากเกร็ด จะร่วมกันในการตัดสินใจ และเลือกแนวทางแก้ไขปัญหของชุมชนย่อย และเจ้าหน้าที่เทศบาลนครชี้แจงแนวคิดนโยบาย ของเทศบาลให้คณะกรรมการชุมชนรับทราบ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชนย่อยต่อไป

3. ภูมิปัญญาของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน

ชุมชนบ้านคำบนมีการสั่งสม ถ่ายทอดและพัฒนาและประสบการณ์ความรู้ความสามารถจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ทั้งในตนเองและธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในแนวทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และวิถีชาวบ้านที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีท้องถิ่นมากมาย ประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก และการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องจักรสาน งานฝีมือและหัตถกรรม ภูมิปัญญาในการรักษาโรคและวิธีการดูแลสุขภาพ ภูมิปัญญาการกินอยู่ ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนภูมิปัญญาด้านศาสนาและประเพณี ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนก็สามารถดำรง ดูแล และสืบทอดต่อไปได้เป็นอย่างดี

ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ นันทสาร สีสลับ และคนอื่น ๆ (2541, หน้า 16) ที่กล่าวถึง การเกิดภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญามีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดและถ่ายทอดองค์ความรู้ ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิดทักษะ และความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัยแล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไป อย่างไม่สิ้นสุด เพื่อการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกสภาพของแต่ละชุมชน ได้ อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นงคราญ กาญจนประเสริฐ (2544) ศึกษาเรื่อง ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร: เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสมุนไพร ผู้ประกอบกิจกรรมด้านสมุนไพรส่วนใหญ่ ได้รับความรู้ แนวคิด และวิธีการ ต่าง ๆ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าสังสมประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วย เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาของ วารุณี พงษ์ภิญโญ (2545) ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ 8 ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านนำภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตรแบบดั้งเดิมผสมผสานกับประสบการณ์ ประยุกต์เข้ากับแนวคิดใหม่ที่ค้นพบ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นมีรายได้มากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถพึ่งตนเอง ได้สร้างความเป็นอยู่ที่ดีแก่ประชาชนในชุมชน และยังมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการ จัดการสวัสดิการและธุรกิจชุมชน มีการรวมกลุ่มกัน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เป็นภูมิปัญญา ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่ง นอกจากนี้ ยังได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมมาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพสังคมในชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาของ นิตยา เกตุครุฑ (2550) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการสืบทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาไม้ผล ตำบลนานกกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญา มีช่องทางการถ่ายทอดหลายวิธี เช่น การถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว การทดลองปฏิบัติ การเป็นวิทยากรฝึกอบรม การถ่ายทอด ทางสื่อเอกสาร โทรทัศน์ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน การเรียนรู้จากผู้อาวุโส การถ่ายทอด โดยกลุ่มเครือข่ายองค์กรอาชีพในชุมชน ปัญหาในการสืบทอดภูมิปัญญา อย่างยั่งยืน ได้แก่

ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีพหรือการประกอบอาชีพ
ในชุมชน

ตอนที่ 2 การใช้การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาชุมชน ของชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบน ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1. การศึกษาตลอดชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน

1.1 การศึกษาในระบบ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน จำนวน 30 คน พบว่า ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษา และจากการสัมภาษณ์ พบว่า ในอดีตนั้นชาวบ้านที่ไปเรียนในโรงเรียนที่รัฐบาลจัดให้ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4 มีจำนวน 18 คน ที่ไปโรงเรียนทุกวัน และมีจำนวน 11 คน ที่ไปเรียนบ้างไม่ไปบ้าง เนื่องจากต้องช่วยทำงานที่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงควาย หรือต้องเลี้ยงน้อง หรือบางคนก็ขี้เกียจไปเรียน สภาพความยากจน ทำให้มีโอกาที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นน้อยมาก เพราะสภาพทางเศรษฐกิจต้องช่วยงานครอบครัว ซึ่งบางคนก็เรียนต่อ กศน. ในภายหลัง เมื่อครอบครัวมีสภาพเศรษฐกิจดีขึ้น ส่วนที่ไม่ได้ไปเรียนหนังสือ มีจำนวน 1 คน ซึ่งจบการศึกษาเพียงระดับชั้น ป. 1 ก็ต้องออกจากโรงเรียน เพราะครอบครัวยากจนและมีลูกมาก ประกอบกับการเป็นพี่คนโต จึงต้องช่วยพ่อแม่เลี้ยงน้อง ส่งผลให้ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนขาดโอกาสในการศึกษาในระบบโรงเรียน และสามารถเรียนได้สูงสุดเพียงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่ง กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538, หน้า 112) ได้อธิบายถึงการศึกษาในระบบ (formal education) ว่าหมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีโครงสร้างที่ชัดเจนแน่นอนและมีลำดับ มีการแบ่งชั้นเรียนตามอายุ จัดการเรียนการสอนตามลำดับชั้น ตั้งแต่ระดับต้นถึงระดับสูง โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีหลักสูตรเวลาเรียนที่แน่นอน มีการจำกัดอายุผู้เรียน มีการลงทะเบียนเรียน และมีการวัดผล การประเมินผลเพื่อรับประกาศนียบัตร การเรียนเน้นในเรื่องอนาคต ส่วนใหญ่มีสถานที่ที่แน่นอนในการเรียน อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็ยังสงสัยที่จะศึกษาเรียนรู้มากขึ้น ถึงแม้ว่าจะเลยช่วงวัยของการศึกษาในระบบแล้วก็ตาม แต่ชาวบ้านก็ใช้การศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ อีก 2 รูปแบบ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

1.2 การศึกษานอกระบบของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนให้ความสนใจกับการฝึกอบรม และพัฒนาอาชีพมาก ส่วนการศึกษาดูงานยังมีน้อย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะชาวบ้านมีการศึกษาเพียง ป. 1 - ป. 4 และต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติม จึงต้องเรียนรู้จากการศึกษาหรือการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน ซึ่ง กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538, หน้า 112) ได้อธิบายถึงการศึกษานอกระบบว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษา ที่จัดขึ้นนอกโรงเรียนปกติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการเป็นประชาชนอยู่นอกโรงเรียน มีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน โดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีหลักสูตรเวลาเรียน มีการลงทะเบียน มีการประเมินผลเพื่อรับประกาศนียบัตร ไม่จำกัดอายุ เป็นการเรียนนอกโรงเรียน เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหา ในชีวิตประจำวัน มีเวลาเรียนที่ไม่แน่นอน และเป็นไปตามแนวคิดของ เกียรติวรรณ อดาตกุล (2544, หน้า 20) ที่กล่าวถึงหลักของการเรียนรู้ว่า การที่ผู้เรียนมีส่วนในการเลือก สิ่งที่ต้องการเรียน และมีส่วนในการกำหนดวิธีเรียนเองย่อมจะต้องเรียนได้ดี และเรียนรู้ ได้มากกว่าผู้เรียนในแบบที่กำหนดให้เรียน คือ ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์มาใช้ ในการเรียนรู้ และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้มากกว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ อาชัญญา รัตนอุบล (2543, หน้า 38) ที่กล่าวว่า ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ ได้ดีที่สุด เมื่อเนื้อหาที่เรียนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิม หรือความสนใจที่มีอยู่ในปัจจุบัน และรวมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ควรจะต้องเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตที่มีอยู่ เพื่อให้ สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด

1.3 การศึกษาตามอัธยาศัยของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน (การถ่ายทอดความรู้ ในลักษณะภูมิปัญญา) พบว่า การศึกษาตามอัธยาศัยของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน ชาวบ้าน ชุมชนบ้านคำบนมีการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะของภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพดั้งเดิม คือ อาชีพเกษตรกรรม และมีการเรียนรู้ด้วยตนเองในลักษณะของความสนใจของแต่ละบุคคล เกี่ยวกับอาชีพเฉพาะด้าน เป็นผลทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ชาวบ้านสามารถกำหนด และเลือกที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ และความถนัดได้โดยสมัครใจ ทำให้ชาวบ้าน ชุมชนบ้านคำบนมีอิสระในการตัดสินใจเลือกที่จะเรียนในสิ่งที่ตนเองเลือก และสนใจ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนสามารถนำพัฒนาอาชีพ

ของตนเองได้ ซึ่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 195) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอรรถาธิบาย ว่าการศึกษาตามอรรถาธิบายหรือการศึกษาแบบโบราณหรือการศึกษาแบบอรุณยุคนั้น เป็นการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนในวิถีชีวิตของบุคคลทั้งที่มีอยู่เอง และที่มนุษย์ยังใจสร้างขึ้น เป็นการพัฒนาตนเองของมนุษย์เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ลักษณะสำคัญของการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่มีจำกัดอายุของผู้เรียน ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร ไม่มีสถานที่แน่นอน ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นทุกช่วงตลอดชีวิต ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ อาชัญญา รัตนอุบล (2543, หน้า 38) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ในแบบที่ผู้เรียนมีอิสรภาพ และสามารถชี้นำตนเองสอดคล้องกับกระบวนการจิตวิทยาธรรมชาติของมนุษย์ คือ มนุษย์มีความต้องการในส่วนลึกที่จะเป็นอิสระชี้นำตนเอง และสิ่งหนึ่งที่เป็นธรรมชาติของการบรรลุภาวะของบุคคล คือ การมีความสามารถในการรับผิดชอบชีวิตของตนเอง และการชี้นำตัวเองได้มากขึ้น

2. การพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่

2.1 เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้วัฒนธรรม ประเพณีและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง จากในอดีตที่คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนไว้ และร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติอย่างดี แต่ในปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มมีความเห็นแย้งกัน ทั้งทาง การปฏิบัติสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล และความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับศาสนาน้อยลง ซึ่งจะเห็นได้จากการที่คนในชุมชนไปทำบุญกันลดลง การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง กิจกรรมทางศาสนาบางอย่างก็ไม่ค่อยได้รับความสนใจ โดยเฉพาะในกลุ่มของคนรุ่นใหม่ ซึ่งในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีมากกว่าประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและรูปแบบการดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้แนวความคิดของชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบอนเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2546, หน้า 18-20) โดยกล่าวถึง วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงได้ ว่าหมายถึง วัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคม เนื่องจากสังคมไม่ได้อยู่นิ่ง วัฒนธรรมก็จะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไป

ตามกาลเวลาเช่นกัน ซึ่งเราอาจจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่า วัฒนธรรมการแต่งกายของไทยสมัยก่อนได้เปลี่ยนแปลงมาจนถึงลักษณะการแต่งกายในสมัยปัจจุบัน โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงมักเป็นไปได้ 2 วิธี คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในสังคม เช่น การประดิษฐ์คิดค้น และการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอกสังคม เช่น การยืมเอาวัฒนธรรมหรือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอื่นเข้ามาในสังคม ทั้งนี้ เกิดจากการติดต่อทางวัฒนธรรมและสอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณ เอื้อสามาลย์ (2537) ศึกษาเรื่อง *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำมูล: ศึกษากรณีบ้านตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์* ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ยังมีการยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความภูมิใจในชาติพันธุ์ การเคารพนับถือผู้อาวุโสเช่นเดียวกับในอดีต รวมทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ สัตตพงษ์ บุตร โยจันทร์ (2549) ศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของครอบครัวเกษตรกรรมชาวพาราภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาบ้านกกคู่ ตำบลกกคู่ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า สภาพวิถีชีวิตเกษตรกรรมชาวพาราเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การดำเนินชีวิตในเรื่องกิจวัตรประจำวันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ มีการปรับปรุงหรือสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ และมีเครื่องใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย บทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวส่วนมากยังเหมือนเดิม และ ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านต่างกลุ่ม ต่างละแวก และต่างหมู่บ้านลดลง มีเวลาเข้าร่วมงานสังคมน้อยลง

2.2 การพัฒนาด้านการดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนในปัจจุบันอาจมีความสำคัญลดลงเมื่อเทียบกับในอดีต แต่ชาวบ้านก็ยังดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามไว้ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติและสืบทอดต่อไป โดยการพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสามารถปฏิบัติจริงเหมือนเช่นในอดีต ซึ่งจะต้องเป็นการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนของชุมชน โดยที่ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำในการรณรงค์และส่งเสริมการดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และมีการจัดตั้งคณะกรรมการรณรงค์และส่งเสริมการดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน โดยการเลือกจากผู้สูงอายุและผู้มีความรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามไว้ได้ ตลอดจนมีการนำเอาวัฒนธรรมและประเพณีจากภายนอกชุมชนมาผสมผสานกับของเดิมได้ โดยการเรียนรู้

ผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเข้ากับสภาพของชุมชน และยุคสมัยได้ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีการรับเอาและแลกเปลี่ยนประเพณีและวัฒนธรรมระหว่างกัน แต่ก็ยังคงสามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ สุนันพิชนา แสนประเสริฐ (2540, หน้า 20) ที่กล่าวว่า วิถีชีวิตเป็นทั้งวิถีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตและเครื่องมือเครื่องใช้วัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และคิดประดิษฐ์ขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา วิถีชีวิตในแง่ของวัตถุประสงก์ในการดำเนินชีวิต เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน และตอบสนองความต้องการของสังคม ตลอดจนก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม สอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณ เอื้อสามาลย์ (2537) ศึกษาเรื่อง *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำมูล: ศึกษากรณีบ้านตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์* ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังมีการยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความภูมิใจในชาติพันธุ์ การเคารพนับถือผู้อาวุโสเช่นเดียวกับในอดีต

3. การพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาอาชีพ ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบน มีความสนใจในการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเองและเต็มใจที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพเพื่อที่จะสามารถนำไปทำเป็นอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวของตนเอง ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ ชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะมีอาชีพเสริมและรายได้ในครอบครัวที่ดีขึ้น ตลอดจนการนำความรู้ที่ตนเองมีไปเผยแพร่ในลักษณะของการสอนต่อให้กับผู้ที่สนใจหรือต้องการมีอาชีพเสริม ซึ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน และเกิดการกระจายความรู้ไปสู่ทุกภาคส่วนของชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้เพิ่มมากขึ้นและสามารถพัฒนาอาชีพของตนเองให้ดียิ่งขึ้นได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ มนัสวาสน์ โกวิทยา (2543, หน้า 27) ที่กล่าวถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่า เน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้มีความพร้อมและความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีคุณธรรม และอยู่ร่วมกับคนในสังคม

อย่างมีความสุข โดยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับทุก ๆ คน และควรเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นอย่างต่อเนื่อง เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดเนื้อหาที่เป็นที่สนใจ ผู้เรียนมีโอกาสลงมือปฏิบัติ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาโดยใช้หลักการและปลูกฝังศีลธรรมจรรยา ซึ่งการศึกษานั้นจะจัดได้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต ตลอดจนเป็นการเพิ่มความรู้และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ในด้านความรู้ความสามารถในการพัฒนาอาชีพได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดของ นุชนาด สุนทรพันธุ์ (2548, หน้า 200-201) ที่กล่าวว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องเตรียมประชาชน และสังคมให้มีศักยภาพและมีความพร้อมที่จะก้าวสู่ยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับประเทศอื่นทั่วโลก ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตจะเป็นวิถีทางสำคัญยิ่งที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชน และเสริมสร้างความความเข้มแข็งของชุมชนไทยไปสู่เป้าหมายของประเทศได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ศึกษาเรื่อง *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิमान* ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย ชุมชนรับรู้และตระหนักในปัญหา สมาชิกชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหา และเลือกแนวทางในการแก้ไข ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันดำเนินการ สมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และสมาชิกชุมชนร่วมกันปรับปรุงหากดำเนินการไม่สำเร็จ พบว่า องค์ประกอบของ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย กิจกรรมทางการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และเนื้อหาองค์ความรู้ ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ การศึกษา และประสบการณ์จากชุมชนอื่น การศึกษาดูงาน การทัศนศึกษา การสนทนา ปรัชญาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมอย่างเป็นทางการ การปฏิบัติจริง ส่วนฐาน การเรียนรู้ ประกอบด้วย เนื้อหาด้านปัญหา ความต้องการพัฒนา และด้านการแก้ปัญหา พัฒนาชุมชน โดยที่เนื้อหาทั้งสองด้านที่ปรากฏในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่ คือ เรื่องการทำมาหากิน ในส่วนของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยภายในที่ปรากฏในงานวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่

ยอมรับนับถือ สมาชิกมีคุณธรรมจริยธรรม สมาชิกเห็นประโยชน์ของการพัฒนาร่วมกัน ความสัมพันธ์ในชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น การแก้ปัญหาเกิดจากชุมชนเอง ส่วนปัจจัยภายนอกที่ปรากฏในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่ ได้แก่ แนวคิดจากการปฏิบัติของนักพัฒนาจากภายนอก การสนับสนุนจากองค์กร แหล่งทรัพยากรภายนอก ส่วนด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ปรากฏในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานของประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น

4 การพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ (การรวมกลุ่ม และการมีส่วนร่วม)

4.1 การสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกในชุมชน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกในลักษณะของกลุ่มอาชีพ กลุ่มสมาชิกในลักษณะของกลุ่มฌาปนกิจศพ และสมาชิกในลักษณะของการรวมกลุ่มผลิตทางการเกษตร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบงให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกลุ่มเป็นอย่างดี เพราะชาวบ้านชุมชนบ้านคำบงต้องการที่จะสร้างความสามัคคี และความเป็นระเบียบ ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยการรวมกลุ่มจัดตั้งต่าง ๆ และยังเป็นการพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ จีรพรรณ กาญจนจิตรรา (2545, หน้า 23-26) ที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ ทฤษฎีการจัดระเบียบทางสังคม ก็อาจจะนำมาใช้อธิบายถึงการพัฒนาชุมชนได้ โดยที่การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นงานพัฒนาความคิด พัฒนาทัศนคติ ให้มีความรู้ ความสามารถ มีประสิทธิภาพในขั้นพื้นฐาน การคนและความคิดของคนนี้ จำเป็นจะต้องอาศัยองค์กรทางสังคม ดังนั้น จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมา เมื่อเกิดกลุ่มแล้วก็จะได้ใช้กลุ่มในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ ใช้กลุ่มเพื่อการเรียนรู้ของบุคคล เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และใช้กลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้น เช่น สมาชิกกลุ่มทอผ้า อาจจะปรึกษาหารือกัน เพื่อสร้างกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น หรือนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กษิร สุพจน์เฉลิมขวัญ (2545) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษากองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมจังหวัดลพบุรี พบว่า ประชาชนในชุมชนที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาอาชีพ

และเศรษฐกิจชุมชนส่วนใหญ่ทำกิจกรรมในโครงการด้านการเกษตรแบบผสมผสาน
อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย

4.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ชาวบ้านภายในชุมชน

ให้ความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนของตนเองมาก โดยจะเห็นได้จากการให้ความร่วมมือ และไปร่วมการพัฒนาชุมชนทุกครั้งที่มีการจัดการพัฒนาชุมชนขึ้น ในการพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพภายในชุมชน นอกจากนี้ จะเป็นการพัฒนาสภาพชุมชนให้ดีขึ้นแล้ว การพัฒนาชุมชนยังทำให้ชาวบ้านได้ทำประโยชน์ ร่วมกันอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จีรพรรณ กาญจนจิตรรา (2545, หน้า 5) ที่ได้ อธิบายถึงการพัฒนาชุมชน ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Community Development ซึ่งเป็น คำที่ใช้ และเข้าใจระหว่างประเทศในความหมายเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเจริญของ ชุมชนที่ยังล้าหลังในทางเศรษฐกิจและสังคม โดยระดมกำลังทรัพยากรในชุมชนมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งถึงแม้ว่าจะมี การให้คำนิยามต่าง ๆ กัน แต่ก็สามารถจัดระบบแนวคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ในเรื่องคุณลักษณะ และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคน กลุ่ม ชุมชน ตลอดจนความช่วยเหลือจาก ภายนอก โดยได้สรุปว่า คนนั้นไม่ควรเป็นเพียงผู้รับผลแห่งการพัฒนา แต่ควรเป็นผู้กำหนด หรือผู้กระทำการพัฒนา ดังนั้นจึงควรจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาพลัง ความสามารถ ความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมของคนในทุกขั้นตอนของงาน และเพื่อให้มีการขยายขอบเขตการพัฒนาให้กว้างขวาง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไปในทิศทางที่ชุมชนกำหนดได้อย่างรวดเร็ว การทำงานกับกลุ่มคนจึงนับเป็นวิธีการ ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ, 2543, หน้า 72) ซึ่งสอดคล้อง กับการศึกษาของ ลัดดา ชัชวาลย์ (2544) ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้นำสตรีในการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษากรณีบ้านหนองตะไก่อ ตำบลหนองไผ่ อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสตรีมีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกันพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยเป็นผู้ริเริ่มโครงการร่วมปฏิบัติงาน ตามโครงการให้การศึกษาแก่ชาวบ้าน และสอดคล้องกับ นริดา ไตรสรณกุล (2546) ศึกษาเรื่อง บทบาทของกลุ่มสตรีต่องานพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา บ้านนา ตำบลภูเงิน

อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสตรีบ้านนามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับสูงมาก เนื่องจากได้รับการยอมรับจากประชาชน มีความต้องการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน มีการประสานระหว่างภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนงาน โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะของประชาคม มีการร่วมปฏิบัติงานและรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ กษีร สุพจน์เฉลิมขวัญ (2545) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมจังหวัดลพบุรี พบว่า ประชาชนในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน และกิจกรรมด้านการเกษตรแบบผสมผสาน ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนามหาวิทยาลัยอยู่ในระดับน้อย

5. การนำการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

5.1 การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนิมีความต้องการที่พัฒนาชุมชน และพัฒนาอาชีพของตนเองอยู่เสมอ ๆ ซึ่งถ้ามีการสนับสนุนให้มีการได้ศึกษาหาความรู้ ชาวบ้านก็พร้อมที่จะเข้ารับการศึกษ และชาวบ้านก็ยังต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ และผู้ที่มีความรู้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านคำบนิให้เจริญมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้รู้อาจจะเป็นผู้ในชุมชนหรือคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ได้นำความรู้มาเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน และการศึกษาหาความรู้ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการพัฒนาตนเอง ไม่จะเป็นความเป็นอยู่และอาชีพ ซึ่งจากการที่มีความรู้เพิ่มมากขึ้น ทำให้รู้จักการพัฒนาอาชีพและผลผลิตให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้รายได้ในครอบครัวเพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น นอกจากนั้นแล้ว ยังสามารถนำไปเผยแพร่ให้กับชาวบ้านคนอื่นที่มีความสนใจนำไปพัฒนาอาชีพได้อีกต่อไปด้วย การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนิให้ความสำคัญและตระหนักว่าการศึกษาตลอดชีวิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวบุคคลและชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ จีรพรรณ กาญจนจิตรา (2545, หน้า 23) ที่ได้อธิบายถึงทฤษฎีการศึกษากับการพัฒนาชุมชนว่า การให้การศึกษาในงานพัฒนาชุมชนนั้น เราถือเป็นการให้ศึกษานอกระบบโรงเรียน นั่น การให้ศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นหมายถึง การเพิ่มพูนสมรรถภาพ ความคิดอ่าน

และทักษะให้แก่กำลังคน คือ ประชากรหรือราษฎรในชนบท เพราะฉะนั้น การส่งเสริมการศึกษาจะเป็นพื้นฐานการนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน การให้ความช่วยเหลือทางวัสดุหรือเงินทุน การวางแผน สถิติ หรือผู้เชี่ยวชาญ เข้าช่วยให้ความรู้และฝึกทักษะ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และพฤติกรรมของคน ในวิถีทางที่จะช่วยให้เขารู้จักช่วยตนเองในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ภายใต้ขอบเขตของการศึกษา ควรจะได้นำแนวความคิดของการวางแผนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนด้วย โดยจะยึดหลักที่ว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและมีผลต่อประชาชนก็คือ การช่วยให้เขาบรรลุความต้องการทางร่างกาย เศรษฐกิจ สังคม ศิลธรรม และจรรยา สอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐาน รูปแบบนี้เป็นความคิดในการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม และการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาในชุมชน อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการศึกษามีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของสมาชิก เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนได้เองเช่นกัน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ หัสไชย ปรีชา (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อย: กรณีศึกษาเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนา ยุทธศาสตร์สำหรับพัฒนาชุมชนย่อย ได้แก่ การฝึกอบรม ศึกษาดูงานชุมชนย่อยอื่น จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน ของคณะกรรมการชุมชน การพัฒนาชุมชนควรปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม คณะกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ จะต้องร่วมกันในการตัดสินใจ และเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนย่อย และควรชี้แจงแนวคิดนโยบาย ของเทศบาลให้คณะกรรมการชุมชนรับทราบ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชนย่อยต่อไป

5.2 การนำการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยการนำความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองมีไปเผยแพร่ หรือสอนให้กับคนในชุมชนที่สนใจ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และการทำงานร่วมกัน และผู้นำชุมชน หรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถได้นำความรู้มาฝึกอบรมความรู้แบบเศรษฐกิจพอเพียง และนำอาชีพใหม่ ๆ มาให้คนในชุมชน

ได้ทำเพื่อเสริมรายได้ครอบครัว ซึ่งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมการฝึกอบรม เพื่อให้ได้มาประกอบอาชีพของตนเองได้ การศึกษาตลอดชีวิตจึงมีส่วนสำคัญในการทำให้คนในชุมชนเกิดการแสวงหาความรู้ และนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและชุมชนได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ จีรพรรณ กาญจนจิตรา (2545, หน้า 23-26) ที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีการศึกษา (education theories) การให้การศึกษาในงานพัฒนาชุมชนนั้น เราถือเป็นการให้ศึกษานอกระบบโรงเรียน ฉะนั้น การให้ศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นหมายถึง การเพิ่มพูนสมรรถภาพ ความคิดอ่าน และทักษะให้แก่กำลังคน คือ ประชากรหรือราษฎรในชนบท เพราะฉะนั้น การส่งเสริมการศึกษาจะเป็นพื้นฐานการนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน การให้ความช่วยเหลือทางวัสดุหรือเงินทุน การวางแผนสถิติ หรือผู้เชี่ยวชาญ เข้าช่วยให้ความรู้และฝึกทักษะ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และพฤติกรรมของคนในวิถีทางที่จะช่วยให้เขารู้จักช่วยตนเองในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ภายใต้ขอบเขตของการศึกษา ควรจะได้นำแนวความคิดของการวางแผนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนด้วย โดยจะยึดหลักที่ว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและมีผลต่อประชาชนก็คือ การช่วยให้เขาบรรลุความต้องการทางร่างกาย เศรษฐกิจ สังคม ศีลธรรม และจรรยา และสอดคล้องกับการศึกษาของ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิमान ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย กิจกรรมทางการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และเนื้อหา องค์ความรู้ ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ การศึกษา และประสบการณ์จากชุมชนอื่น การศึกษาดูงาน การทัศนศึกษา การสนทนาปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมอย่างเป็นทางการ การปฏิบัติจริง รวมทั้งการศึกษาของ สุเนตร ศรีหาคลัง (2544) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานชุมชนโรงเรียนประถมศึกษา คือ ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีจิตสำนึกที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน ประกอบกับผู้ปกครอง นักเรียน ศิษย์เก่าของโรงเรียน ตัวแทนชาวบ้าน และผู้รู้ในชุมชนต้องการเห็นความเจริญ

ของท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการศึกษา จึงให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการเป็นอย่างดี

5.3 ความต้องการของชาวบ้านชุมชนบ้านคำบอน ในการนำการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สภาพของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี และมีความรู้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านในชุมชนมีการพัฒนาชุมชนร่วมกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ชุมชนมีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และน่าอยู่มากขึ้น ซึ่งสิ่งสำคัญที่ได้หลังจากจากการพัฒนาชุมชน คือ การแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และร่วมมือกันของคนในชุมชน จะเห็นได้จากการเข้าร่วมการพัฒนาชุมชนทุก ๆ ครั้ง ชาวบ้านจะให้ความสำคัญ และเข้าร่วมตลอด และนอกจากจะเป็นการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นแล้ว ยังเป็นการได้พบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกันของคนภายในชุมชน ซึ่งสิ่งสำคัญที่ได้หลังจากจากการพัฒนาชุมชน คือ การแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และร่วมมือกันของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมการศึกษามีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของสมาชิก เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนได้เอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิमान ผลการศึกษาพบว่า ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบไปด้วย ชุมชนรับรู้และตระหนักในปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหา และเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันดำเนินการ สมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และสมาชิกชุมชนร่วมกันปรับปรุงหากดำเนินการไม่สำเร็จ รวมทั้งการศึกษาของ หัสไชย ปรีชา (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อย: กรณีศึกษาเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์สำหรับพัฒนาชุมชนย่อย ได้แก่ การฝึกอบรม ศึกษาดูงานชุมชนย่อยอื่น จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน และเพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนบ้านคำบน

1.1 ชาวบ้านในชุมชนบ้านคำบนควรมีการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อให้ลูกหลานและคนรุ่นหลังได้สืบทอดและดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ดีงามของชุมชนต่อไป

1.2 ชาวบ้านชุมชนบ้านคำบนควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันให้มากขึ้น โดยให้ชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ นำความรู้ที่ตนเองมีไปเผยแพร่ให้กับสมาชิกในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ และจัดทำนโยบายในการสนับสนุนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและท้องถิ่นมากขึ้น

2.2 นำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เกิดผลจริงกับชุมชน ตลอดจนการพัฒนาที่ดินทำกินเพื่อส่งเสริมให้คนวัยแรงงานกลับสู่ชุมชน สร้างงาน สร้างโอกาส และสร้างรายได้ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน

2.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริม การสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรที่ให้ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในชุมชน และการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่รู้จักรักและหวงแหนชุมชนของตนเอง ช่วยกันรักษาประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งบริเวณบริเวณใกล้เคียง และไกลห่าง

2. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิต และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม